

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ปรินิพพานล่วงเลย ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว แต่คำสอนที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ยังคงมีความสำคัญวิเศษอย่างยิ่ง แม้จะนานมาแล้วก็ตาม เมื่อมีผู้ศึกษาและปฏิบัติตามก็ย่อมอำนวยผลต่อผู้ปฏิบัติให้ถึงซึ่งความสุขเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว พระสรีระสังขารก็ไม่เหลืออยู่ ต่อมาเมื่อคนทวนระลึกนึกถึงพระองค์แต่ไม่มีรูปกายให้เห็นแล้ว จึงมีแนวคิดในการสร้างพระพุทธรูปขึ้น เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติถึงคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ และได้เกิดวิวัฒนาการการสร้างพุทธรูปขึ้นมาโดยลำดับ

คำว่า “พระพุทธรูป” มีความหมายว่า รูปเปรียบหรือสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า^๑ มูลเหตุที่จะมีการสร้างพระพุทธรูปนั้น สืบเนื่องจากพุทธศาสนิกชนระลึกถึงพระพุทธเจ้า และต้องการที่จะสักการบูชา จึงใช้ปูนยิวัตถุหรือปูนยีสถานแบบต่างๆ เป็นสื่อแทนพระพุทธเจ้า ร่องรอยที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่พุทธศาสนิกชนประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา ทำให้ทราบถึงสิ่งสักการบูชาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในยุคที่ยังไม่มีการสร้างพระพุทธรูป^๒ เช่น การใช้รอยพระพุทธรบาทหรือพระธรรมจักรและพุทธอาสน์ สมมติแทนพระพุทธเจ้าในงานศิลปลายจำหลักรูปภาพเรื่องพุทธประวัติซึ่งทำเป็นเครื่องประดับพระมหาธาตุเจดีย์

การสร้างพระพุทธรูปมีวิวัฒนาการร่วมกับประวัติศาสตร์ศาสนา และประวัติศาสตร์ศิลปะของแต่ละชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา โดยตลอด อาจมีเรื่องราวในลักษณะของตำนานเล่าเรื่องแรกการสร้างพระพุทธรูป ว่ามีมาแต่สมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ปรากฏในตำนานพระแก่นจันทน์^๓ แต่โดยหลักฐานทางโบราณคดี พระพุทธรูปเริ่มสร้างเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๗ ในศิลปะคันธารราฐ (บางตำราถือว่าศิลปะมถุราของอินเดีย) ในยุคพระเจ้าเมเน็นเดอร์หรือพระเจ้ามิลินท์ กษัตริย์เชื้อสายกรีก โดยก่อนหน้านี้ในศิลปะอินเดียโบราณยุคราชวงศ์โมริยะ (พ.ศ. ๒๒๑ – ๓๕๘) และราชวงศ์คุงกะ (พ.ศ. ๓๕๘ – ๔๖๘) จะไม่ปรากฏการสร้างพระพุทธรูปเลย ทั้งโดยภาพจิตรกรรม และประติมากรรม เช่น ภาพสลักหินที่สุยสาณจี แสดงภาพพุทธประวัติตอนเสด็จออกมหาภิเนษกรรมนั้นก็ทำเป็นรูปองค์ประกอบอื่น ๆ คือ นายฉันทะวิ่งไปกับม้ากัณฐกะ บนหลังม้าไม่มีรูปบุคคล เป็นแต่หลัง

^๑ ธนพันธุ์ เมธาพิทักษ์, พระพุทธรูปภูมิกรกับเรื่องราวความเป็นมา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๕-๖.

^๒ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, พระพุทธรูปภูมิกร, (กรุงเทพมหานคร : มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๗.

^๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์, (กรุงเทพมหานคร : หจก. พับลิเคชั่น เซนเตอร์, ๒๕๑๕), น. ๓๐ – ๓๗.

ม้าเปล่า ๆ โดยมีร่มหรือฉัตรกางอยู่เบื้องบน แสดงให้รู้ว่าบนหลังม้ามามีบุคคลสำคัญคือเจ้าชายสิทธัตถะประทับอยู่ หรือภาพพุทธประวัติตอนเสด็จดับขันธปรินิพพานก็เป็นรูปโลงศพ มีบุคคลกำลังแสดงอาการเศร้าโศกเสียใจเป็นองค์ประกอบ แต่ไม่มีรูปพระพุทธเจ้าปรากฏให้เห็นเลย^๔

จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑ - ๖ ชาวอินเดียโบราณยังไม่มีความคิดหรือลัทธิที่จะสร้างรูปพระพุทธเจ้าในรูปแบบจิตรกรรมและประติมากรรม เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธเจ้า อาจเนื่องเพราะในยุคแรกการระลึกถึงพระพุทธเจ้ามุ่งเน้นที่จิตตามแบบอย่างพุทธมามกชนในสมัยพุทธกาล จึงให้ความสำคัญกับการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย มากกว่ารูปแบบพิธีกรรม

พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงมอบไว้ให้เป็นพระศาสนานี้ คือ พระไตรปิฎก นิกาย ๕ นวังกัสถตุศาสน์ พระธรรมแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ พระธรรมวินัยทั้งหมดนั้น จะกระทำหน้าที่สั่งสอนแทนพระศาสดาจึงไม่มีผู้ใดกล้าคิดหรือลัทธิที่จะสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาแทนพระพุทธเจ้า ดังที่พระศรีวิสุทธิโกศลกล่าวว่า เมื่อยังมีพระธรรมวินัย ก็ถือว่าพระศาสดายังอยู่ เมื่อภิกษุสงฆ์ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ก็ถือว่าได้เข้าเฝ้ารับฟังคำสั่งสอนจากพระศาสดา เมื่อน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติตามสมควร ก็ย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติ^๕

ครั้นพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าไปในคันธารราฐ ซึ่งเป็นชาวเปอร์เซีย มีศิลปะวัฒนธรรมใกล้เคียงกับอารยธรรมกรีก ชาวคันธารราฐจึงได้คิดทำพระพุทธรูปขึ้น และเป็นต้นแบบเผยแพร่ออกไป ในชั้นหลัง เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปสู่ที่ใด จึงมีแนวคิด ความเชื่อและความศรัทธาในการสร้างพระพุทธรูป รวมถึงศิลปะในการสร้างติดตามไปด้วยเสมอ แม้กระทั่งดินแดนในแถบสุวรรณภูมิเองก็เช่นเดียวกัน ได้รับอิทธิพลการสร้างพระพุทธรูปในยุคแรกจากศิลปะอินเดียและศรีลังกา ผ่านวิวัฒนาการด้านการสร้างทั้งรูปแบบ กรรมวิธีการสร้างและวัสดุ รวมทั้งความเชื่อและความศรัทธามาโดยลำดับจนถึงปัจจุบัน

การสร้างพระพุทธรูปในแต่ละยุคแต่ละที่ อาจมีความแตกต่างกันตามวิวัฒนาการ ทั้งนี้เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อและศรัทธาของแต่ละพื้นที่เป็นสำคัญ ส่งผลให้พระพุทธรูปแต่ละองค์ มีความโดดเด่นแตกต่างกัน กล่าวโดยเฉพาะส่วนสำคัญของพระพุทธรูปที่แตกต่างกันนั้นมี ๓ อย่างคือ มุทรา หมายถึง การแสดงความหมายทางพุทธศิลป์ด้วยนิ้วมือ อิริยาบถ หมายถึง อิริยาบถของพระพุทธรูปที่แสดง ๔ อย่าง คือ ยืน เดิน นั่ง นอนและปาง หมายถึง ขณะและสถานที่ในเรื่องราวพุทธประวัติที่พระพุทธรูปนั้น ๆ สื่อถึง ในพุทธศิลป์สกุลช่างของไทยตั้งแต่ยุคทวาราวดีจนถึงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น มีความนิยมมุทรา อิริยาบถและปางของพระพุทธรูปแตกต่างกันออกไป เช่น สกุลช่างสุโขทัย

^๔ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, คำนำเสนอ ใน ศาสตราจารย์ไชศรี ศรีอรุณ, พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในสยามประเทศ: ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปตั้งแต่มหานิกายจนถึงมหาปรินิพพาน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมณศพรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๗.

^๕ พระศรีวิสุทธิโกศล (กิตติวัฒน์กิตติวฑฺฒโน). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์มหาปรินิพพานสูตร ศึกษาเฉพาะกรณีการรักษาหลักพระธรรมวินัย”.วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า. ๑๐๙ - ๑๑๐.

^๖ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, คำนำเสนอ ใน ศาสตราจารย์ไชศรี ศรีอรุณ, พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในสยามประเทศ: ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปตั้งแต่มหานิกายจนถึงมหาปรินิพพาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมณศพรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖ - ๗

นิยมสร้างพระพุทธรูปปางพุทธลีลาและปางชนะมาร รวมทั้งสิ้นประมาณ ๑๐ ปาง^๗ กระทั่งในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงปรึกษากับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส แล้วทรงคิดและโปรดให้หล่อพระพุทธรูปเพิ่มขึ้น ใหม่ ๓๓ ปาง ตามเรื่องราวพุทธประวัติในพระปฐมสมโพธิกถา พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส^๘

การสร้างพระพุทธรูปย่อมเป็นผลมาแต่ความเชื่อ วิวัฒนาการในการสร้างพระพุทธรูป นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ย่อมแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนิกชนมีศรัทธามั่นคงในพระพุทธรูป ศาสนา มีความเชื่อมั่น และเชื่อถือต่อพระพุทธเจ้า จึงได้สร้างพระพุทธรูปในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนิกชนไทยมีความศรัทธาในการสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ย่อมเป็น เครื่องแสดงว่าประชาชนมีความเชื่อในการสร้างและการบูชาพระพุทธรูป ความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปนี้ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและจิตใจเป็นอย่างมากในฐานะต่าง ๆ กัน คือ เชื่อว่าเป็นเครื่องระลึกถึง พระพุทธเจ้า เช่น การสร้างพระพุทธรูปประดิษฐานในสถานที่ต่าง ๆ และการประดิษฐานพระพุทธรูป บนโต๊ะหมู่บูชาในงานมงคลและอวมงคล เชื่อว่าเป็นวัตถุมงคล เช่น การมอบพระพุทธรูปเป็นของขวัญ แก่กันและกันเนื่องในโอกาสสำคัญ เชื่อว่าเป็นเครื่องรางของขลัง เช่น การสร้างพระพุทธรูปเพื่อใช้ พกพาขณะเกิดสงคราม เชื่อว่าเป็นเครื่องเตือนใจตนเมื่อจะทำความดีและกรรมชั่ว เช่น การสร้าง พระพุทธรูปสำหรับพกพาในชีวิตประจำวัน เชื่อว่าเป็นปูชนียวัตถุในพิธีกรรมด้านโหราศาสตร์ เช่น การสร้างพระพุทธรูปประจำวันเกิด ประจำเดือนเกิด และประจำปีเกิด เพื่อประดิษฐานบนโต๊ะหมู่บูชา ในพิธีสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาราศี

พุทธศาสนิกชนในพื้นที่อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย มีความศรัทธามั่นคงต่อ พระพุทธรูป ศาสนา มีความเชื่อในพระรัตนตรัยอันส่งผลต่อขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ จะเห็นว่า ในพื้นที่อำเภอโพธาราม มีวัดเป็นจำนวนมาก แต่ละวัดมีถาวรวัตถุ และศิลปวัตถุมากมาย โดยเฉพาะพระพุทธรูป ความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปนั้น จะเห็นได้ในงาน ประเพณีที่ได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีวันเข้าพรรษา – ออก พรรษา พิธีพุทธาภิเษก ประเพณีเหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปทั้งสิ้น ส่วนความเชื่อเรื่อง พระพุทธรูปประจำวันเกิด จะเห็นได้ในการดักบาตรพระพุทธรูปประจำวันเกิดและดักบาตร ๑๐๘ ใน งานประเพณีดังกล่าว รวมทั้งการบูชาบวงสรวงพระพุทธรูปและเทวาอารักษ์ในพิธีพุทธาภิเษกอีกด้วย และประชาชนแถบลุ่มแม่น้ำโขงมีความเชื่อถือเรื่องพญานาค จึงผนวกเข้ากับความเชื่อในพระพุทธรูป ศาสนา พระพุทธรูปที่นิยมสร้างมากที่สุดคือพระพุทธรูปปางนาคปรก อันเป็นพระพุทธรูปประจำวันเสาร์ ประชาชนจะนิยมสร้างพระพุทธรูปปางนาคปรกประดิษฐานไว้ในแต่ละวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดที่ตั้งอยู่ ติดฝั่งแม่น้ำโขง จะนิยมสร้างพระพุทธรูปปางนาคปรกประดิษฐานไว้ริมฝั่ง ผินพระพักตร์ไปทางแม่น้ำโขง พร้อมทั้งสร้างบันไดพญานาคประดิษฐานไว้ด้วยกัน ด้วยความเชื่อมั่นและมุ่งหมายว่าเหล่าพญานาคจะได้ อาศัยบันไดนั้นเพื่อขึ้นมาสักการะพระพุทธรูป จะเห็นได้ว่า นอกจากประชาชนจะมีความเชื่อเรื่องการ บูชาพระพุทธรูปแล้ว ยังส่งผ่านความเชื่อนี้ไปถึงเหล่าพญานาคอีกด้วย

^๗ พิชุ มลิวัดย์ และไสว มาลาทอง, ประวัติพระพุทธรูปปางต่าง ๆ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ ศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓ - ๑๕.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕ - ๑๖.

ความนิยมสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ นี้ ก่อให้เกิดพุทธศิลป์รูปแบบใหม่ตามมาเรื่อย ๆ บางครั้งการสร้างพระพุทธรูปก็เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างพระพุทธรูปประจำวันเกิด ประจำเดือนเกิด และประจำปีเกิด เป็นการนำความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์มาผสมผสานกับความเชื่อทางพุทธศาสตร์ ก่อให้เกิดมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นอีกมากมาย ซึ่งถือว่าการสร้างพระพุทธรูปประจำวันเกิดเป็นสิ่งมงคล เมื่อมีพระพุทธรูปเปรียบเหมือนการมีพระพุทธรูปเจ้าคอยเตือนใจอยู่ตลอดเวลา^๙ และบางครั้งก็ทำให้อุทิศที่เกิดขึ้นหายไป อันเนื่องจากการบูชาด้วยการปฏิบัติตามหลักปฏิบัติบูชาที่มีการนั่งสมาธิ เป็นต้น^{๑๐} จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาว่าประชาชนมีความเชื่ออย่างไรจึงสร้างพระพุทธรูปประจำวันเกิด เมื่อสร้างแล้วมีพิธีกรรมหรือวิธีบูชาอย่างไร รวมทั้งการบูชานั้นส่งผลอย่างไรต่อชีวิตซึ่งมีสมมติฐานว่า การสร้างพระพุทธรูปประจำวันเกิดเป็นการผสมผสานความเชื่อทางพุทธศาสตร์ และความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ส่วนพิธีกรรมและการบูชานั้นมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น อีกทั้งชีวิตของผู้บูชาพระประจำวันเกิดมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นจึงก่อให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาถึงความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีต่อประชาชนในอำเภอโพธารมณ์ จังหวัดหนองคาย โดยมุ่งเน้นถึงความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท รวมถึงความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีต่อประชาชน ในอำเภอโพธารมณ์ จังหวัดหนองคายต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีต่อประชาชน ในอำเภอโพธารมณ์ จังหวัดหนองคาย
๓. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีต่อประชาชน ในอำเภอโพธารมณ์ จังหวัดหนองคาย

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑. หลักความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
๒. ความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดของประชาชน ในอำเภอโพธารมณ์ จังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร
๓. เปรียบเทียบถึงความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีต่อประชาชน ในอำเภอโพธารมณ์ จังหวัดหนองคายแล้วเป็นอย่างไร

^๙ สัมภาษณ์ นายพนมภัค วีระศักดิ์กุล, ผู้ใหญ่บ้านจอมทอง หมู่ ๑๓, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณขันติคุณ, เจ้าคณะตำบลจุมพล เขต ๓, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๗.

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง ศึกษาความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีต่อประชาชน ในอำเภอโพธิ์ชัยจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาโดยการทบทวนเอกสารจาก พระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา วารสาร สิ่งตีพิมพ์และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งศึกษาประเด็นที่ เกี่ยวข้องกับความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิด โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

๑. หลักความเชื่อในพระพุทธรูป ไตแก หลักศรัทธา ๔ หลักเจตีย์ ๔ และหลักอนุสสติ ๑๐ มีพุทธานุสสติ เป็นต้น โดยเป็นการศึกษาจากพระไตรปิฎกในทางพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และทัศนะหรือแนวคิดเกี่ยวของของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา

๒. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม ไตแก ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติหรืออำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์

๓. ความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดเป็นการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และขอเสนอแนะ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านตัวแปร เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา รายได้

(๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ ความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีต่อประชาชน ในอำเภอโพธิ์ชัยจังหวัดหนองคาย ใน ๒ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านอามิสบูชา

๒. ด้านปฏิบัติบูชา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ประชาชนในอำเภอ โพธิ์ชัย มีทั้งหมด ๑๑ ตำบล ซึ่งทางผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างเพียง ๔ ตำบล ประกอบด้วย

๑. ตำบลจุมพล	๑๓,๘๓๒	คน
๒. ตำบลวัดหลวง	๘,๒๘๒	คน
๓. ตำบลกุดบง	๗,๑๖๓	คน
๔. ตำบลชุมช้าง	๑๐,๕๖๘	คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสุ่มจากกลุ่มประชากรในอำเภอโพธิ์ชัย จำนวน ๓๙,๘๔๕ คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มและสุ่มแบบง่ายตามสัดส่วนประชากร โดยใช้วิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกนได้จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๘๐ คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ที่ใช้ในการวิจัยคือประชาชนในอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย จำนวน ๔ ตำบล ประกอบด้วย

๑. ตำบลจุมพล
๒. ตำบลวัดหลวง
๓. ตำบลกุดบง
๔. ตำบลชุมช้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีต่อประชาชนในอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานในการวิจัยไว้ ดังนี้

ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีต่อประชาชนในอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับหรือเชื่อถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือในเรื่องราวต่างๆทั้งที่เป็นเหตุผลและอารมณ์ความรู้สึกเมื่อบุคคลได้ประสบเองหรือได้รับรู้มา

บูชา หมายถึง การแสดงความเคารพต่อพระพุทธรูปประจำวันเกิดด้วยการสักการบูชาด้วยของอันสมควร

อามิสบูชา หมายถึง การบูชาด้วยสิ่งของต่างๆ

ปฏิบัติบูชา หมายถึง การบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนา

พระพุทธรูปประจำวันเกิด หมายถึง พระพุทธรูปที่หล่อขึ้นตามจำนวนวัน มี ๙ ปางคือ วันอาทิตย์ปางถวายเนตร วันจันทร์ปางห้ามญาติ วันอังคารปางไสยาสน์ วันพุธกลางวันปางอุ้มบาตร วันพุธกลางคืนปางป่าเลไลยก์ วันพฤหัสบดีปางสมาธิ วันศุกร์ปางรำพึง วันเสาร์ปางนาคปรก และปางสมาธิเพชร

ประชาชนในอำเภอโพธิ์ชัย หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบหลักความเชื่อในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. ได้ทราบแนวคิดความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดของประชาชนในอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย
๓. ได้ทราบผลการเปรียบเทียบของความเชื่อการบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีต่อประชาชนในอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย
๔. พระสงฆ์ในอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย ได้ใช้หลักอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนเข้าใจได้อย่างถูกต้อง